

**JOURNAL OF TOURISM,
HOSPITALITY AND
ENVIRONMENT MANAGEMENT
(JTHER)**
www.jthem.com

**PENGGUNAAN MOTIF DAN ORNAMENTASI CINA DALAM
PEMBINAAN RUMAH WARISAN: KAJIAN KE ATAS RUMAH
DEMANG ABDUL GHANI**

*CHINESE MOTIFS AND ORNAMENTATION IN HERITAGE HOUSE
CONSTRUCTION: A STUDY ON THE DEMANG ABDUL GHANI HOUSE*

Syaimak Ismail^{1*}, Aemy Aziz², Muhammad Saiful Islam Ismail³, Nadiyah Hashim⁴, Noor Azura Zainuddin⁵

¹ ACIS, UiTM Cawangan Perlis, Malaysia

Email: syaimak@uitm.edu.my

² ACIS, UiTM Cawangan Johor, Malaysia

Email: aemy@uitm.edu.my

³ ACIS, UiTM Cawangan Kedah, Malaysia

Email: saifulislam@uitm.edu.my

⁴ ACIS, UiTM Cawangan Perlis, Malaysia

Email: nadiyah@uitm.edu.my

ACIS, UiTM Cawangan Perlis, Malaysia

⁵ Email: noorazura@uitm.edu.my

* Corresponding Author

Article Info:

Article history:

Received date: 18.04.2024

Revised date: 13.05.2024

Accepted date: 15.06.2024

Published date: 30.06.2024

To cite this document:

Ismail, S., Aziz, A., Ismail, M. S. I., Hashim, N., & Zainuddin, N. A. (2024). Penggunaan Motif Dan Ornamentasi Cina Dalam Pembinaan Rumah Warisan: Kajian Ke Atas Rumah Demang Abdul Ghani. *Journal of Tourism Hospitality and*

Abstrak:

Rumah Demang Abdul Ghani adalah merupakan rumah tinggalan yang telah di gazetkan sebagai muzium di bawah Jabatan Warisan Negeri Melaka. Rumah yang dibina pada penghujung abad ke 18 ini mempunyai nilai seni yang tinggi kerana dibina dengan beberapa campuran motif dan seni bina yang pelbagai seperti Inggeris, Jawa, Portugis, Belanda dan China. Namun begitu, kajian ini hanya memfokuskan kepada motif dan ornamentasi Cina yang terdapat dalam rumah ini. Objektif pertama penyelidikan ini adalah untuk mengkaji bentuk motif dan ornamentasi Cina yang terdapat pada rumah ini. Objektif kedua pula mengkaji makna tersirat yang terdapat disebalik penggunaan motif Cina di rumah berkenaan. Kajian ini menggunakan metod pemerhatian bagi mengumpul data dan metod deskriptif bagi membuat tafsiran pada setiap motif. Hasil kajian mendapati motif dan ornamentasi Cina pada rumah ini merangkumi tiga jenis kategori iaitu bunga, haiwan dan kosmos. Kesemua motif ini saling berkait dan mempunyai maksud tersirat yang dianggap dapat

Environment Management, 9 (36),
110-124.

DOI: 10.35631/JTHER.936009.

This work is licensed under [CC BY 4.0](#)

memberikan kebaikan dan kebaikan kepada penghuni rumah mengikut falsafah dan budaya masyarakat Cina.

Kata Kunci:

Motif, Ornamenasi, Rumah, Warisan, Demang Abdul Ghani

Abstract:

The Demang Abdul Ghani House is a heritage residence that has been gazetted as a museum under the Malacca State Heritage Department. Built at the end of the 18th century, this house holds high artistic value as it incorporates a mix of diverse motifs and architectural styles, including English, Javanese, Portuguese, Dutch, and Chinese. However, this study focuses solely on the Chinese motifs and ornamentation present in the house. The first objective of this research is to examine the forms of Chinese motifs and ornamentation found in the house. The second objective is to explore the underlying meanings behind the use of these Chinese motifs in the house. This study employs observational methods to collect data and descriptive methods to interpret each motif. The findings reveal that the Chinese motifs and ornamentation in the house fall into three categories: floral, animal, and cosmic. All these motifs are interrelated and possess implicit meanings believed to bring benefits and prosperity to the house's occupants, according to Chinese philosophy and culture.

Keywords:

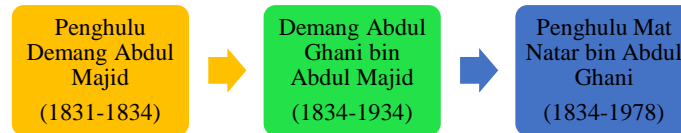
Motifs, Ornamentation, House, Heritage, Demang Abdul Ghani

Pengenalan

Penghulu merupakan kepala atau ketua komuniti dalam sebuah kampung. Sistem ini telah wujud sejak daripada zaman Kesultanan Melayu Melaka lagi yang mana tugas seorang pemimpin itu adalah berperanan sebagai ketua untuk menjaga dan memimpin serta menyelesaikan masalah orang ramai. (Ahmad Farhan Abdullah@Zakaria dan Mohd Samsudin, 2018) Selain itu penghulu juga dipertanggungjawab sebagai pemunggut cukai dan menjaga keamanan kawasan mukim. Penghulu juga adalah individu yang sangat dihormati dan mempunyai status ekonomi yang tinggi. Jawatan penghulu diputuskan oleh sultan dan jawatan ini akan diwariskan kepada anak dan cucunya. Penghulu Demang Abdul Ghani dilantik bagi menggantikan bapanya iaitu Penghulu Abdul Majid yang berasal dari Palembang yang berperanan sebagai peneroka kepada kawasan Merlimau sekitar 1831. Nama Merlimau diambil daripada aktiviti pembuatan keris Merlimau yang dilakukan pada setiap malam Jumaat. Wilayah Merlimau terletak kira-kira 23km daripada pusat bandar.

Terdapat beberapa buah kampung di kawasan ini antaranya ialah Chenderah, Chin Chin, Lipat Kajang, Merlimau Barat, Sempang, Serkam, Umbai dan lain-lain. Sektor pertanian merupakan penjana utama ekonomi kawasan Merlimau ialah pertanian diikuti ekonomi perindustrian. Keluarga Demang Abdul Majid sangat terkenal di kawasan Merlimau kerana reputasi beliau sebagai penghulu Merlimau sangat dihormati dan disanjung rakyat tempatan. Rumah ini didirikan oleh Demang Abdul Ghani bin Penghulu Demang Majid iaitu seorang hartawan dari Palembang pada tahun 1831. Jawatan penghulu atau demang yang turut dikenali sebagai 'raja

kecil' merupakan seorang yang sangat dihormati pada ketika itu selain mempunyai kedudukan ekonomi yang kukuh. (Abdullah Bahari, 1979) Jawatan Demang atau penghulu ini adalah berbentuk warisan yang hanya akan diturunkan kepada anak-anak dan cucu-cucunya.

Jadual 1: Tiga Generasi Penghulu Yang Pernah Mendiami Rumah Warisan

Sumber: Perbadanan Muzium Negeri Melaka

Berdasarkan jadual 1, Rumah warisan ini telah didiami oleh tiga generasi iaitu Penghulu Demang Abdul Majid telah menetap di rumah berkenaan selama tiga tahun. Kemudian rumah tersebut diwarisi oleh Demang Abdul Ghani bin Abdul Majid dan beliau menetap di rumah berkenaan selama 100 tahun. Generasi akhir didiami pula oleh Penghulu Mat Natar bin Abdul Ghani selama 144 tahun. Proses renovasi rumah ini dilakukan secara besar sewaktu rumah ini didiami Demang Abdul Ghani. (PERZIM, 2019)

Kos pembangunan rumah ini memakan belanja sehingga RM 33000 mengikut nilai pada waktu itu. Tukang yang bertanggungjawab dalam mengusahakan pembinaan rumah ini terdiri daripada tiga orang iaitu Mahmud Kelantan, Manap Gopeng dan Pendek Pendekar. Jumlah perbelanjaan yang diperuntukan bagi membina rumah berkenaan dianggap sesuai dengan status tinggi, Demang yang sangat dihormati oleh masyarakat tempatan selain mempunyai kedudukan ekonomi yang agak kuat. Berbeza daripada penduduk kampung yang kebanyakannya bekerja di sektor swasta seperti petani, penternak atau peniaga. Jawatan sebagai Demang akan diberi elaun bulanan dari pemerintah, yang menjadikan status ekonomi mereka lebih tinggi daripada penduduk tempatan. Rumah Demang jauh lebih besar daripada ukuran rumah Melaka yang biasa, serta warna yang dilukis pada corak dinding dan lantai yang membuatnya berbeza dengan rumah penduduk lain. Perbezaan ini juga membezakan status dan kedudukan penduduk di kawasan berkenaan.

Rumah ini menjadi lokasi pentadbiran pusat dan setiap perjumpaan yang dibuat akan dilakukan di rumah berkenaan bagi membincangkan hal-hal kemasyarakatan. Perancangan pembinaan rumah dan perincian seni bina direncana untuk memenuhi keperluan rumah yang berperanan sebagai menjadi pusat pentadbiran dan perhimpunan masyarakat Merlimau. Rumah Demang dianggap sebagai Istana Merlimau dan tidak ada rumah atau istana yang dapat menandingi keunikan dan kehebatan seni bina rumah ini pada waktu itu. Perbezaan antara rumah penghulu dan rumah tradisional Melaka yang lain dapat dilihat dari tiang dan batu bata dinding yang dihiasi dengan pelbagai hiasan dan ukiran sesuai dengan falsafah tersendiri. (PERZIM, 2019)

Setelah sekian lama rumah ini tidak dijaga oleh pewarisnya kerana masing-masing sibuk dengan urusan sendiri, maka pihak PERZIM telah mengambil langkah untuk mengambil alih rumah ini dan diletakkan di bawah Jabatan Warisan Negara dan digazetkan sebagai warisan negara di bawah akta 645. Projek penyelidikan penggalian arkeologi dilaksanakan pada bulan Julai 2007, sebelum kerja-kerja pemulihan, pembaikan dan pemuliharaan dilakukan oleh Jabatan Warisan Negara. Berdasarkan terma yang dinyatakan dalam akta tersebut, rumah itu telah ditukar menjadi galeri bagi menjaga keaslian, nilai estetika dan sejarah rumah tersebut. Rumah unik ini yang kini dikenali sebagai 'Galeri Demang Abdul Ghani' telah menarik orang

dari seluruh dunia untuk mengunjungi dan meneliti rumah tradisional Melayu. Terdapat beberapa tarikan sejarah di kawasan Merlimau yang menggalakan lagi kehadiran pelancong asing ke Kawasan Merlimau antaranya ialah Makam Tun Teja dan Perigi Portugis (PERZIM, 2019).

Gambar 1: Pemandangan Rumah Demang Abdul Ghani Dari Arah Depan

Sumber: Kajian Lapangan

Ruang Dalam Rumah Demang Abdul Ghani

Rumah Demang Abdul Ghani ini memperlihatkan keunikan luar biasa kerana pembinaan rumah ini melibatkan pelbagai bentuk seni bina dan ukiran daripada pelbagai pengaruh negara dan bangsa. Jika dilihat kepada perkembangan sejarah, Melaka merupakan pusat perdagangan antarabangsa yang mengumpulkan kelompok pedagang daripada seluruh dunia termasuk Cina, Eropah, Arab dan India. Kehadiran kumpulan pedagang ini bukan sahaja hadir dengan niat untuk menjalankan aktiviti perdagangan tetapi juga membawa Bersama adat dan budaya pelbagai yang kemudiannya diteima pakai dan diserap dalam kalangan masyarakat tempatan. (Zainal Abidin Abdul Wahid, 1983) Menurut Norazimah Zakaria (2015) Melaka berperanan sebagai pelabuhan enterpot dan menjadi pusat perkembangan budaya dan adat hasil daripada kepelbagaian asimilasi daripada budaya pedagang asing yang datang berdagang. Selain itu, Melaka juga mempunyai persekitaran yang mampu mempengaruhi manusia dalam proses pembentukan sebuah masyarakat madani.

Melaka telah menerima banyak pengaruh luar akibat perdagangan, penjajahan dan penghijrahan penduduk luar bandar ke sejarah negeri. Ia telah melalui pelbagai tahap pemerintahan sejak era Kesultanan Melaka (pada tahun 1400 hingga 1511), era penjajahan Portugis (1511 hingga 1641) (Geraldo Affonso Muzzi, 2002). Era penjajahan Belanda (1641 hingga 1795), zaman penjajahan Inggeris (1795 hingga 1957), Era penjajahan Jepun (1942 hingga 1945) dan juga era pasca kemerdekaan, bermula pada tahun 1957 hingga sekarang. Keunikan rumah ini memperlihatkan keterbukaan seorang pemimpin dalam menerima budaya yang berbeza daripada adat masyarakat tempatan. Namun demikian, pembinaan rumah ini masih berkonsepkan rumah tradisional Melayu yang disemai dengan ajaran Islam. Rumah ini boleh dibahagikan kepada enam ruang utama yang terdiri daripada anjung, serambi, rumah ibu, bilik tidur, rumah tengah, dapur dan loteng.

Asimilasi penduduk tempatan-asing juga telah menyumbang kepada perancangan seni bina rumah ini. Ini berlaku kerana nilai-nilai sejarah Melaka yang telah dihubungkan dengan banyak negara asing melalui pekerjaan, faktor perdagangan dan imigrasi. Kepala tangga terbuat dari

tiang konkrit yang menyerupai topi askar Britain. Sementara jubin Cina digunakan di atap yang berasal dari bentuk konkrit bertekstur 'singgora'. Semua peralatan perabot gaya Eropah seperti meja, almari pakaian, kerusi dan sofa dipakai di rumah ini berbeza dengan cara tradisional Melayu sebagai kebiasaan yang hanya duduk bersila. Atap rumah utama diimport dari China, sementara atap dapur dibuat dari jubin India. Bangunan ini dilukis dengan motif yang mempunyai pelbagai warna, yang dikatakan dipengaruhi oleh seni bina Cina kerana tradisi Melayu biasa sahaja. Gunakan tidak dicat dengan unsur seni bina Cina dan penggunaan jubin berbentuk 'S' atau jubin atap Belanda. Struktur dapur berbentuk segi empat mempunyai pengaruh Belanda menggunakan jubin atap berbentuk 'V' atau lebih dikenali sebagai jubin Cina. Warna kayu semula jadi. Terdapat dua pintu berbumbung kecil yang ditutup.

Rumah ini dihias indah dengan pelbagai ukiran menarik yang merangkumi motif flora dan fauna. Ukiran bintang berbucu enam melambangkan rukun iman dan simbol kepada penghayatan dan pemilikan ke atas nilai-nilai Islam. Pembinaan rumah ini adalah hasil daripada penggunaan kayu yang bermutu tinggi seperti kayu Jati, Merbau, Cengal dan Jati tanpa menggunakan sebarang paku. Kolah yang terletak di bahagian pintu masuk rumah ini diukir dengan simbol buah nanas dan buah labu. Manakala atap genting Cina digunakan di bahagian bumbung iaitu daripada jenis konkrit bertekstur yang berbentuk singgora kemas jubin jenis timbul ini dipercayai berasal dari China dan Itali yang boleh dilihat dengan jelas di bahagian tangga. Bahagian ini juga memperlihatkan ciri-ciri kebudayaan masyarakat Melayu yang menghormati adat-adat Melayu. Manakala kepala di bahagian tangga rumah diilhamkan daripada topi yang menyerupai soldadu Inggeris.

Keunikan dan kehalusan senibina dengan gabungan material dan spiritual yang membawa maksud tersirat menjadikan rumah ini amat istimewa. Penggunaan jubin digunakan secara meluas di dalam rumah ini terutamanya pada bahagian tiang dan tangga rumah. Sebahagian daripada jubin ini diimport daripada Cina dengan struktur dan reka bentuk tiga dimensi. Penggunaan jubin ini menunjukkan bahawa Demang Abdul Ghani merupakan seorang yang berwawasan dan kaya. Pembinaan rumah ini adalah berasaskan kayu yang terdiri daripada kayu Jati, Merbau dan Cengal. Manakala bahagian bumbung pula dihiasi dengan jubin yang diperbuat daripada tanah liat yang diimport khas dari China.

Motif dan Ornamentasi

Dalam seni ukiran Cina motif dan ornamen dijemakan dalam bentuk dan gaya yang tersendiri dan setiap daripadanya mempunyai maksud dan falsafahnya. Motif yang digunakan biasanya melambangkan erti yang baik berdasarkan legenda, falsafah, sejarah dan tradisi. (Lim Lee Hock dan Ismail Said, 2012) Ukiran dan motif menjadi sebahagian penting dalam penghasilan sebuah bangunan dan setiap daripada dekorasi tersebut mempunyai maksud dan ideologi yang tersendiri. (So Mui Ma, 2012) Kesenian Cina adalah hasil daripada asimilasi di antara budaya, adat dan agama. *Feng Shui* adalah salah satu kesan yang memberikan pengaruh besar dalam kesenian Cina. Kebanyakan daripada hiasan dalam seni bina tradisional Cina bukan hanya sekadar hiasan tanpa sebarang makna tetapi hiasan adalah suatu ornamentasi yang penting dalam sebuah bangunan bagi menyampaikan sebuah penceritaan yang sebenar kepada yang melihat. Perhiasan di dalam bangunan ini adalah sesuai dengan konsep serta bahan material yang digunakan pada sebuah bangunan. (So Mui Ma, 2012)

Motif dan ornamentasi yang digunakan adalah berdasarkan kepada kepercayaan dan kebudayaan masyarakat Cina terhadap seni bina dan alam semulajadi. Asas kepada

pembentukan simbol Cina in bermula sewaktu berlakunya evolusi pemikiran manusia Asia purba dan dunia pacific. Seperti yang telah diketahui, animisme telah menguasai dunia hampir berabad lamanya dan alam semulajadi dikatakan mempunyai kuasa sakti yang tersendiri seperti pokok, batu, haiwan, roh orang yang mati dan dipercayai masih berkeliaran bagi menjaga keturunannya. Alam semulajadi seperti pelangi dianggap sebagai kenderaan dewa dan konsep serta fahaman ini telah melahirkan rasa hormat yang tinggi terhadap kejadian alam. Burung adalah merupakan watak animisme yang melambangkan kebebasan jiwa. Makhlu halus seperti naga yang sentiasa berada di dalam imaginisasi pemikiran masyarakat Cina kuno adalah makhlu yang telah lama hidup dalam jiwa mereka tanpa melihat haiwan tersebut (C.A.S Williams, 1974).

Terdapat lapan lambang Buddha yang seringkali diguna pakai sebagai motif dan hiasan kerana setiap lambang ini mempunyai maksud dan fungsinya yang tersendiri. (Stalbergh, R. H, 1983) Antaranya ialah roda, Cengkerang Koc, Ikan yang berpasangan, ikatan abadi, bunga teratai, pasu, langit-langit dan simbol. (Muzium Kesenian Malaysia: 2001) Masyarakat Cina percaya setiap benda yang terdapat di sekeliling mereka mempunyai semangat ghaib dan sekiranya mereka tidak menjaga semangat ghaib ini, mereka akan mudah jatuh sakit, ditimpa malang dan bahaya. Sehubungan itu, setiap simbol yang digunakan dianggap dapat memberikan perlindungan kepada masyarakat Cina yang berpegang teguh dengannya (Grace Choong Ai May, 2008). Simbol-simbol ini telah tertanam dalam pemikiran masyarakat Cina sebagai petanda baik dan tuah positif yang akan membawa kesejahteraan kepada mereka. (Muzium Kesenian Malaysia, 2001)

Motif dan ornamentasi dalam seni bina Cina secara umumnya dapat dibahagikan kepada tujuh kelompok yang terdiri daripada flora, fauna, geometri, kosmos, kaligrafi, peralatan dan watak manusia. (Lim Lee Hock dan Ismail Said, 2012) Penulis hanya akan membincangkan kelompok-kelompok yang telah ditemui sepanjang kajian lapangan di rumah Demang. Berdasarkan kepada kajian penulis, rumah kajian memiliki enam jenis motif dan ornamentasi Cina yang terdiri daripada motif flora, fauna, geometri, buah dan kosmos. Setiap motif ini telah direncanakan pengaplikasiannya pada setiap komponen yang ditemui. Secara keseluruhan penulis mendapati setiap daripada pengaplikasian motif-motif ini memberi makna dan petanda baik menurut pemikiran masyarakat Cina (Rujuk jadual 2)

Jenis Motif	Jenis Ukiran	Jumlah Ukiran	Kedudukan
Flora	Olea Fragrans	6	Tiang rumah
	Teratai	12	Tiang tangga, hiasan dinding rumah, singgahsana Demang
	Peoni	4	Singgahsana Demang
Fauna	Naga	4	Singgahsana Demang Pasu Seramik Dinasti Ming
	Bangau	1	Dinding Rumah
	Kura-kura	1	Singgahsana Demang
	Layang-layang	2	Pintu Gerbang Sisi Belakang

	Kijang	2	Singgahsana Demang
Kosmos	Bekas Buah	2	Singgahsana Dinding
	Mutiara	1	Singgahsana Demang
Geometri	Fret	3	Tiang rumah
Buah	Nanas	2	Tangga rumah
	Labu	2	Tangga rumah

Jadual 2: Jenis Motif, Jumlah Dan Kedudukan Di Rumah Demang

Terdapat beberapa perkara utama yang ditekankan di dalam kehidupan mereka dan setiap daripada keinginan tersebut perlu dicapai oleh setiap individu yang menganut kepercayaan ini. Antaranya ialah kekayaan, kejayaan, ilmu pengetahuan, tuah, perubatan, kesihatan, usia panjang, kecantikan dan kehormatan. Mereka melihat kesemua elemen ini sebagai sesuatu yang penting untuk dicapai bagi menjamin kebahagiaan dalam kehidupan mereka. (Sheryl Tan, 2019) Sehubungan itu, kesemua motif ini dijemakan dalam bentuk ukiran dengan tujuan untuk mendapat tuah daripada simbol-simbol ini. Berdasarkan kepada kajian lapangan dan penerangan daripada pegawai muizum, motif dan ornamentasi ini bukan sekadar diaplikasikan pada bangunan tetapi juga pada barangan harian yang digunakan oleh masyarakat Cina seperti pakaian, perabot, perhiasan diri, tembikar seramik dan pinggan mangkuk (Sheryl Tan, 2019).

Berdasarkan kepada pemerhatian yang dilakukan, rumah tinggalan Demang Abdul Ghani ini mempunyai beberapa motif Cina yang terdiri daripada motif haiwan, buahan dan bunga. Motif haiwan yang boleh dilihat adalah seperti naga, kura-kura, burung bangau, rusa, burung kakak tua, burung pipit. Motif buah terdiri daripada buah nanas, labu. Motif bunga terdiri daripada bunga plum, teratai, olea fragrans, gulungan teratai (lotus scroll).

Motif Flora (Bunga)

a) Olea Fragrans

Motif Olea Fragrans atau guihua merupakan spesis bunga yang berasal dari Asia melalui Selatan Cina iaitu daerah Guizhou, Suichian dan Yunnan. Bunga ini juga diperkenalkan ke Taiwan dan Jepun. Bunga yang hanya mempunyai empat kelopak ini turut mewakili musim luruh bagi masyarakat Cina. Selain itu, kelopak bunga ini juga turut diletakkan di dalam teh dengan tujuan menghasilkan aroma yang wangi. Bunga ini juga turut dijadikan sebagai motif dalam hiasan Cina. (C.A.S William, 1974) Bunga jenis ini boleh dilihat pada bahagian tiang utama rumah Demang Abdul Ghani.

Gambar 2: Ukiran Bunga Orea Fragrans

Sumber: Kajian Lapangan

Copyright © GLOBAL ACADEMIC EXCELLENCE (M) SDN BHD - All rights reserved

b. Teratai

Terdapat dua jenis teratai atau dalam bahasa Cina *hehua* atau *lianhua* yang dikenal pasti banyak tumbuh di Melaka iaitu *Nelumbo Nucifera* dan *Nyampaea Caerulea*. (Ros Mahwati Ahmad Zakaria, 2019) Teratai jenis ini mempunyai kelopak bunga yang agak besar (Ong Hean-Tatt, 1999) dan tumbuh di kawasan lumpur seperti yang boleh dilihat di alam Melayu. Bunga teratai mempunyai semangat yang tidak boleh dicemari. Bunga ini juga hanya boleh dilihat di kawasan berpayau dan suram. Mengikut kebudayaan Cina bunga ini melambangkan dua erti iaitu kedamaian dan keharmonian serta nasib baik yang berulang. Teratai juga simbol kepada kesucian dan kesempurnaan. (C.A.S Williams, 1974) Masyarakat Cina menjadikan teratai daripada spesis *Nelumbo Nucifera* ini sebagai asas utama

di dalam kesenian Cina. (Patricia Bjaaland Welch, 2008) Menurut Jessica Rawson bunga teratai sememangnya mewakili agama Buddha namun hiasan daripada bunga ini bukan sahaja digunakan untuk agama Buddha tetapi juga dijadikan motif kerana tarikan yang ada pada bunga itu telah meruntun para seniman untuk menjadikannya sebagai motif hiasan. (Jessica Rawson, 1948)

Gambar 3: Lotus Scroll (Gulungan Teratai)

Sumber: Kajian Lapangan

Gambar 4: Teratai Seramik

Sumber: Kajian Lapangan

Gambar 5: Teratai Buah Buton

Sumber: Kajian Lapangan

c. Peoni

Bunga peoni dikenali sebagai *mudan* atau *funguihua* dalam bahasa Cina dan berperanan sebagai raja kepada segala bunga dan tumbuh sewaktu musim bunga. (Patricia Bjaaland Welch, 2008) Ia juga dikenali sebagai *Luoyang* kerana berasal daripada daerah Luoyang, China. Menurut fahaman masyarakat Cina bunga peoni yang mekar akan memberi banyak manfaat kepada pemilik atau masyarakatnya

tetapi seandainya bunga tersebut dilihat layu itu memberi erti bahawa suatu bencana akan melanda. (C.A.S William, 1974) Daripada aspek kebudayaan, bunga peoni memberi makna simbolik yang baik kepada pemiliknya iaitu kehormatan, kasih sayang dan kekayaan (Lou Qingxi, 2002).

Gambar 6: Ukiran Peoni di Kerusi Rehat Rumah Demang

Sumber: Kajian Lapangan

Motif Buah

a. Nanas

Buah nanas memberi erti tuah dan nasib yang baik. Buah nanas biasanya akan dikaitkan dengan emas yang membawa kepada simbol kekayaan dalam kefahaman masyarakat Cina memandangkan sebutan nanas mempunyai persamaan dengan sebutan emas dalam bahasa mandarin. Oleh itu, buah nanas boleh ditemui dengan jumlah yang banyak di sekitar negara China sama ada dalam bentuk tanaman, lukisan, ukiran dan sebagai simbol sewaktu perayaan Tahun Baru Cina. Tokong-tokong Cina di Malaysia juga sering menjadikan buah ini sebagai simbol lukisan atau ukiran bagi menghiasi bangunan ibadat mereka. Buah nanas yang terdapat di rumah Demang Abdul Ghani ini boleh didapati di bahagian pintu masuk rumah bersebelahan tangga rumah. Menurut kiraan penulis, terdapat dua replika buah nanas yang diletakkan di atas buah labu. Jika dilihat kepada aspek kefahaman masyarakat Cina, labu melambangkan kekayaan. Sehubungan itu simbol buah nanas yang diletakkan di hadapan rumah adalah simbol kepada keuntungan dan kekayaan yang berlipat ganda kepada tuan rumah selain sentiasa dilindungi kekayaan mereka.

Gambar 7: Replika Buah Nanas dan Keolpak Teratai Pada Serambi Rumah

Sumber: Kajian Lapangan

b. Labu

Labu atau hulu merupakan salah satu daripada lapan perkara keabadian dalam agama Buddha yang sentiasa dibawa kemana-mana oleh Dewa Li Tieguai. Labu botol dalam kesenian Cina dianggap memberi satu kuasa untuk menyembuhkan penyakit dan perlindungan untuk seseorang daripada terkena penyakit. Labu botol

dianggap simbol kepada usia yang panjang kerana menjadi lambang kepada syurga yang tidak berpenghujung. Penggunaannya telah bermula sejak daripada zaman Dinasti Tang dan Song.

Gambar 8: Kelopak Bunga Teratai

Sumber: Kajian Lapangan

Motif Fauna (Haiwan)

a. Naga

Dalam sejarah Cina, naga atau *long* merupakan lambang kepada kerajaan dan Maharaja China khususnya. Naga adalah haiwan yang sangat penting dalam kehidupan orang Cina dan dianggap memiliki kuasa untuk mengubah sesuatu perkara dan memberi kebaikan. Dinasti Han adalah kerajaan pertama yang menjadikan naga sebagai simbol kerajaan dan diteruskan oleh Dinasti Ming dan Qing. (Roberta Helmer Satlberg, Ruth Nesi, 1983:54) Motif ukiran naga mempunyai manifestasinya yang tersendiri bermula dengan lilitan tubuh naga, sisik, mata dan taring yang mempunyai keunikan yang tersendiri. (Karsam, 1999: 169) Dalam kesenian Cina, naga adalah merupakan haiwan yang paling popular dan banyak digunakan sebagai hiasan dan ragam hias. Motif naga akan diukir atau dilukis di bahagian yang tinggi sesuai dengan simbol pemerintah yang mempunyai kedudukan teratas dalam tangga pentadbiran. Jika dilihat kepada motif naga di rumah Demang Abdul Ghani ini, motif naga ini berada di bahagian singgahsana tempat Demang melakukan perbincangan dengan para pembesar kawasan. Dua ekor naga ini diapit satu ukiran mutiara yang membawa simbol pemerintah. Selain itu, terdapat juga ukiran naga yang diukir pada pasu yang diletakkan di bahagian belakang rumah tersebut. Pasu itu dipercayai hadiah daripada wakil Cina yang menjalankan aktiviti perdagangan di Melaka.

Gambar 9: Ukiran Naga di Singgahsana Demang Abdul Ghani

Sumber: Kajian Lapangan

Gambar 10: Hiasan Naga Pada Pasu Abad ke-15

Sumber: Kajian Lapangan

b. Bangau

Burung bangau memberi erti usia yang panjang menurut pemikiran masyarakat Cina dan kebiasaannya burung ini akan digabungkan dengan pokok bunga pine. Simbol kepada usia panjang ini adalah berdasarkan kepada sifat burung ini yang mampu hidup selama 1000 tahun dan setelah mencecah usia 600 tahun burung ini tidak lagi akan makan makanan pejal tetapi akan bergantung kepada makanan berunsur cecair. (Patricia Bjaaland Welch, 2008) Berdasarkan kepada hiasan yang ada pada singgahsana yang digunakan Demang Abdul Ghani ini, ukiran burung bangau disatukan dengan pokok pine.

Gambar 11: Ukiran Burung Bangau Pada Bahagian Singgahsana

Sumber: Kajian Lapangan

c. Kura-Kura

Lambang kura-kura adalah merupakan lambang utama kepada pemerintahan Dinasti Ming. Makna simbolik bagi kura-kura adalah usia yang panjang kerana haiwan ini mempunyai usia yang panjang dan boleh hidup dalam tempoh yang lama. Sehubungan dengan itu penggunaan kura-kura sebagai lambang kerajaan adalah sebagai harapan supaya sebuah kerajaan itu dapat bertahan lama serta kekal pentadbirannya dalam keadaan yang baik.

Gambar 12: Ukiran Kura-Kura Simbol Kemegahan Dinasti Ming

Sumber: Kajian Lapangan

d. Ekor Layang-Layang

Pengaruh penggunaan ekor burung layang-layang sebagai hiasan simbol berasal dari wilayah Fujian. (So Mui Ma, 2012) Daripada sudut perubatan, sarang burung layang-layang atau lebih dikenali sebagai burung walit ini mempunyai khasiat yang tinggi kerana boleh menyembuhkan penyakit selain menambah imuniti dalam tubuh. Oleh kerana khasiat yang bermutu tinggi, burung ini dijadikan salah satu motif dalam kesenian Cina bagi mempertingkatkan kepentingan haiwan ini daripada sudut perubatan Cina. Daripada aspek kepercayaan masyarakat Cina, apabila seekor burung layang-layang itu kembali ke sarangnya yang terdapat di bawah atap ia menandakan nasib yang baik dan penghuni yang menetap di dalam rumah tersebut akan memperolehi kejayaan. Selain itu, haiwan ini dianggap dapat memberi tuah dan menjadi simbol kepada musim bunga (Patricia Bjaaland Welch, 2008). Berdasarkan kajian yang dilakukan, ekor layang-layang sering dijadikan hiasan pada pintu gerbang rumah dan pada bahagian bucu bumubung rumah dan juga masjid-masjid tertua di negeri Melaka.

Gambar 13: Motif Ekor Layang-Layang Pada Bumbung Pintu Belakang Rumah Demang

Sumber: Kajian Lapang

e. Kijang

Sejak daripada akhir zaman Shang dan awal dinasti Zhou simbol kijang telah digunakan secara meluas kerana haiwan ini dianggap sebagai haiwan yang memiliki tuah yang baik. Pada waktu ini kijang sering dijadikan simbol dalam lukisan pada tekstil.

Gambar 14: Ukiran Kijang di Bahagian Singgahsana

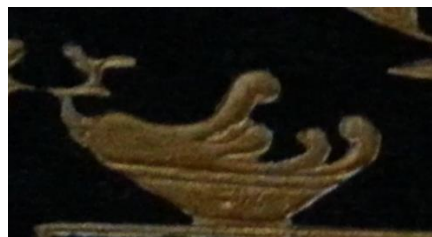
Sumber: Kajian Lapang

Motif Kosmos

Kosmos merupakan kesemua yang ada di dunia dan di alam semesta atau keadaan dunia yang teratur serta dikaitkan dengan teori atau sistem kepercayaan yang menyingkap hubungan rahsia kesatuan alam semesta dengan satu-satunya kewujudan. (Ezrin Arbi, 1996) Kosmos dalam fahaman Cina adalah setiap perkara yang berkaitan dengan kepercayaan Buddha, simbol-simbol kosmos ini kemudiannya dijadikan hiasan yang diukir pada perabot rumah atau dinding kediaman masyarakat Cina dengan tujuan untuk mendapatkan restu daripada dewa.

a. Bekas Buah

Bakul yang dipenuhi bunga atau buah merupakan salah satu daripada lapan tanda-tanda abadi dalam ajaran agama Buddha. Menurut mitologi Cina lapan tanda abadi dipercayai sebagai rahsia kepada alam semulajadi. Menurut legenda Cina, Lai Cai adalah merupakan seorang pengemis yang sering menyanyi jalanan. Dia akan membawa bersamanya bakul yang dipenuhi dengan bunga-bunga yang dikatakan menjadi lambang kepada jangka hayat yang panjang serta menjadi simbol bahawa dirinya dapat berkomunikasi dengan tuhan. Lai Cai juga adalah lambang kepada keindahan bunga. Lai Cai-he iaitu salah satu daripada lambang abadi digambarkan sentiasa memegang bekas buah-buahan dan bekas bunga. (C.A.S William, 1974)

Gambar 15: Ukiran Bekas Buah sebagai Hiasan di Singgahsana

Sumber: Kajian Lapang

b. Mutiara

Mutiara atau *baozhu* dikatakan mampu memberi sinar cahaya pada waktu malam serta lambang kepada tuah dan nasib yang baik. Simbol mutiara atau *zhu* dikatakan membawa tuah kerana mutiara dianggap memberi cahaya pada waktu malam serta mempunyai kuasa ghaib. Dalam fahaman Buddha, mutiara merupakan salah satu daripada lapan benda berharga. Masyarakat Cina percaya bahawa mutiara adalah merupakan *essence* bulan. (Margaret Medley, 1977) Mutiara juga simbol kepada tuah atau nasib baik terutamanya daripada sudut kekayaan. (Teresa Tse Bartholomew, 2006) Sewaktu zaman Dinasti Qing, mutiara menjadi perhiasan utama pada pakaian pemerintah bagi mendapat rahmat, kekayaan dan tuah daripada pemakaian mutiara ini. (Patricia Bjaaland Welch, 2008) Selain itu, mutiara juga adalah lambang kepada kecerdikan, kecantikan dan kesucian. (C.A.S. Williams, 1974) Lambang benda berharga biasanya disambung dengan reben yang panjang yang bermaksud tenaga ghaib yang dibebaskan dari objek tersebut. (Margaret Medley, 1977)

Gambar 16: Motif Ukiran Mutiara

Sumber: Kajian Lapang

Motif Geometri

a. Fret

Fret merupakan hiasan yang terdiri daripada corak fret yang terhasil daripada jalinan geometri dengan corak-corak bersegi. Hiasan ini dikatakan sebagai satu simbol panahan petir yang dikaitkan dengan kegembiraan dan sebagai satu lambang kepada swastika Buddha yang mewakili matahari (Muzium Kesenian Islam, 2001).

Gambar 17: Motif Fret di Bahagian Pintu Rumah Demang

Sumber: Kajian Lapang

Kesimpulan

Berdasarkan kepada pemerhatian penulis, rumah Demang ini mengaplikasikan motif Cina dengan jumlah yang besar dan pemiliknya adalah seorang yang sangat terbuka selain mempunyai minat yang begitu mendalam dalam kesenian kerana tidak menitikkan soal kegamaan dalam menata hias rumah beliau. Walaubagaimanapun penggunaan motif ini tidak salah menurut pemikiran masyarakat Cina kerana setiap motif ini mempunyai tuah yang tersendiri dan sekiranya dijadikan pedoman masyarakat Cina akan bebas daripada kemiskinan, kesakitan dan bala bencana. Jika dilihat secara keseluruhan motif haiwan mendominasi jumlah penggunaan motif Cina dan diikuti penggunaan motif kosmos dan seterusnya motif tumbuhan.

Penghargaan

Terima kasih kepada pihak Perbadanan Muziu Negeri Melaka (PERZIM) atas kerjasama yang diberikan sepanjang kajian lapangan dijalankan di rumah warisan Demang Abdul Ghani.

Rujukan

- Abdullah Bahari (1979), Kedudukan Penghulu Sebelum Merdeka, Jurnal Sains Sosial dan Kemanusiaan, Vol. 2. No 3.
- Ahmad Farhan Abdullah@Zakaria dan Mohd Samsudin, (2018), Peranan Raja Dan Orang Besar Sebagai Penghulu Dalam Menyatupadukan Masyarakat Tempatan Di Selangor, 1895-1942, Jurnal Sosial Sains dan Kemanusiaan, Vol. 13, No.2.
- C.A.S Williams, (1974), *Chinese Symbolism and Motifs*, Charles E. Tuttle Company: Japan
- Cai Yanxin dan Lu Bingjie, (2006), *Chinese Architecture: Palace, Gardens, Temples and Dwellings*, China Intercontinental Press: China.

- Empayar Melaka Tradisi Agung Melaka. (2010). Perbadanan Muzium Melaka: Melaka
- Ezrin Arbi, "Kosmologi Dalam Seni Bina Asli di Kepulauan Melayu" (makalah, Seminar Seni dan Kosmologi, Peringkat Kebangsaan, 1-2 Oktober 1996).
- Geraldo Affonso Muzzi. (2002). *The Portugess in Malay Land*. Malaysia: Prinmate Sdn. Bhd
- Grace Choong Ai May, "Tembikar Baba dan Nyonya: Corak dan Motif Porselin Famille Rose," *Wancana Seni Journal of Arts Discourse*, Jil.Vol.7. (2008).
- Jessica Rawson, (1984), *Chinese Ornament: The Lotus and the Dragon*, (British Museum Publications Limited: London.
- Karsam, (1999), Seni Ukiran Jepara Indonesia: Kajian Mengenai Ciri dan Motif (tesis sarjana), Universiti Malaya, Akademi Pengajian Melayu.
- Lim Lee Hock dan Ismail Said, "Ikongrafi Motif Pada Komponen ukiran Kayu didalam Tokong Cina", laman sesawang *Lim Lee Hock*, dicapai 7 April 2012, <http://asiaa.geocities.com/isaid04652/Fulltext010.html>, 7.
- Lou Qingxi, (2002), *The Architecture Art of Ancient China*, China Intercontinental Press: China
- Norazimah Zakaria. (2017). *Kanon Melaka*. Bangi: UKM.
- Margaret Medley, (1977), *A Handbook of Chinese Art*, Graham Brash: Singapore
- Ong Hean-Tatt, (1999), *Chinese Plant Symbolism, A Guide To The Symbolic Value Of Plants In Chinese Culture*, Selangor: Pelanduk Publication.
- Patricia Bjaaland Welch, (2008), *Chinese Art: A Guide To Motifs And Visual Imagery*, Singapore: Tuttle Publishing, 2008.
- Penulis tidak diketahui, (2001), *Six Centuries of Islamic Art in China*, Kuala Lumpur: Muzium Kesenian Islam Malaysia.
- Puan Ros Mahwati Ahmad Zakaria (Pegawai Muzium Kesenian Islam Kuala Lumpur) dalam temubual bersama penulis, 15 Februari 2019.
- PERZIM. (2014). Rumah Demang Abdul Ghani Merlimau. Melaka: PERZIM. (dokumen yang tidak diterbitkan).
- Roberta Helmer Satlberg, Ruth Nesi, (1983), *A Mini-Encyclopedia of Chinese Crafts*, Singapore: Tmes Books International.
- Sheryl Tan (Pegawai di Muzium Cheng Ho) dalam temubual bersama penulis, 2 November 2019.
- So Mui Ma, (2012), *In search of Cultural Identity*, The Education University of Hong Kong: Hong Kong.
- Stalbergh, R. H, (1993), *Chinese Craft*, Singapore: Times Book international.
- Teresa Tse Bartholomew, (2006), *Hidden Meanings In Chinese Art*, San Francisco, Asian Art Museum.
- Zainal Abidin Abdul Wahid. (1983). Power and Authority in the Melaka Sultanate: The Tradition View dlm *Melaka The Transformation of Malay Capital c. 1400-1980*. Kuala Lumpur: Oxford University Press.